XIV. FIATAL MŰSZAKIAK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKA

Koložsvár, 2009. március 26-27.

A PÉCSI VILÁGÖRÖKSÉG ÉPÍTÉSZETI KÉRDÉSEI

Molnár Tamás

Abstract

The preservation and display of the Early Christian Cemetery Complex established in the 4th century A.D. involved a great challenge for us. The cemetery ruins, which were initially at ground level in the Late Roman Era, now lie underground in the historical city centre, near the Cathedral which has been reconstructed in a purist style. Below the surface were several hundred tombs. Of these a seven-celled tomb (Cella Septichora), and a three-celled pentagon shaped tomb (Cella Trichora) were excavated on two levels. We solved the challenges of preservation by isolating the tomb from the surrounding soil and creating an environment with a constant air condition. When displaying the cemetery we tried to retain the experience that would have greeted those first archaeologists who excavated the 1600 year old Christian cemetery. To add to the educational effect, we had to make the underground cemetery visible so that the visitor could get an impression of the cemetery when it was in the sunshine. We solved this task by building a 300 m² walkable glass-cover over the burial chambers, which also allows Cella Septichora to be viewed from the street level. In 2000, the Early Christian burial complex was awarded UNESCO World Heritage status.

Keywords:

World Heritage, heritage protection, Pécs

Összefoglalás

A Kr. u. IV. században létesült ókeresztény temető együttes megóvása és bemutatása nagy kihívást jelentett számunkra. Az erősen töredékes a késő római korban a felszínen lévő együttes jelenleg a történeti belváros purista szellemében rekonstruált székesegyház tere alatt terül el a föld alatt. A föld mélye több száz sirt rejteget, amelyek közül hétkaréjos (Cella Septichora), háromkaréjos (Cella Trichora) illetve ötszögű sírépítményt tártak fel a két szinten elhelyezkedő objektumokból. A megóvást a környező talajtól való izolációval, állandó légállapot biztosításával oldottuk meg. A bemutatásnál igyekeztünk megőrizni a régészeti feltárás során feltároló látvány élményszerűségét, az ókeresztény temető 1600 éves együttesében. A bemutatás didaktikai feladata volt a valamikori felszíni temetőt a föld alatt úgy láthatóvá tenni, hogy érzékeltesük a nézővel, hogy valamikor ott a nap sütött. Ezt egy 300 m²-es, a jelenlegi térszintbe helyezett járható üvegfödémrel oldottuk meg. Ezáltal a Cella Septichora a mai felszíni látványnak is részévé válik. Az együttes 2000-ben a Világörökség része lett.

Kulcsszavak:

Világörökség, örökségvédelem, Pécs

1. Bevezetés

Pécs városa Magyarország délnyugati részén helyezkedik el. A település a Mecsek-hegység védelmében fejlődött. 2000 évvel ezelőtt itt alakult ki a római Pannonia tartomány fővárosaként, Sopianae. A város későbbi neve: Quinque Ecclesiae volt, ami öt templomot jelent. Innen származik a város későbbi német neve, Fünfkirchen. Pécs jelenlegi neve valószínűleg a 150 éves török uralom alatt használt 'beş' (öt) szóból származik.

2. A pécsi világörökségi helyszín

A pécsi ókeresztény temetőkomplexum 2000-ben, mint egységes régészeti lelőhely került fel az UNESCO világörökségi listájára. Az ókeresztény temetőkomplexum egyedisége a következőkben rejlik: a IV. századból származó sírépítmények egy jól behatárolható területen, nagyon nagy számban találhatók. Az építmények eltérnek a római katakombáktól, mivel egymástól jól elkülöníthető épülettípusokról van szó. A sírépítmények festményei számtalan kutatási lehetőséget kínálnak művészettörténeteseknek és régészeknek, hogy a kereszténység kezdetét kutassák. A sírok között több különböző temetkezési építmény és stílus figyelhető meg. Az eddig feltárt sírok alapján megfigyelhető az átmenet a III. századi pogány rítusukból a IV. századi korakereszténységbe. A kereszténység születésének lehetünk itt szemtanúi. A megtalált sírépítmények az akkori kor minden épülettípusát bemutatják: mauzóleum, háromkaréjos-, ötkaréjos kápolna, téгла-, kősírok illetve festett, festetlen sírok.

1. ábra. A pécsi ókeresztény temető együttes

3. Az ókeresztény mauzóleum

A mauzóleum védőépületénél érzékelhetővé kellett tenni, hogy a jelenlegi föld szintje alatti világ valamikor a felszínen helyezkedett el. Fontos volt, hogy ne a római katakombák földalattiságát sugallja a látvány, hanem sejttesse a valamikori római temető ligetes világát. A mai és az egykori külső térszint közötti mélységkülönbséget amfiteátrumszerű lesüllyesztéssel hidalták át a tervezők.

A megmaradt ókeresztény mauzóleum alapfalait, amelyek a római kori külső térszínből emelkednek ki és a kápolna padlósíkját a meglévő töredékek alapján rekonstruálták. A sírkamra megközelítése az egykori térszínről ívesen csavarodó, újonnan épített lépcsőn keresztül lehetséges. A nyitvatartási időn kívül a lépcsőt egy szürke tolotető zárja le, amely nem zavarja a térszíni falmaradványok látványát.

A falképek megóvása miatt fontos volt az optimális klimatikus viszonyok biztosítása. A látogatói tértől üvegszerkezettel elválasztott falfestményeken ószövetségi jeleneteket láthatunk.

4. A Cella Septichora látogatóközpont

A Cella Septichora Idegenforgalmi Központ megalkotása nem csupán a Magyarországon egyedülálló sír építmény feltárására és bemutatására irányult. A cél egy olyan komplexum létrehozása volt, amely múzeumnaként összekapcsolja a pécsi ókeresztény nekropolisz eddig izolált sír építményeit, másrészt információs, tudományos, kulturális központ jellegénél fogva ellátja az egész világörökségi központ szerepét.

A bejárat elhelyezésének meghatározásánál figyelembe vették azt a térstruktúrából, illetve domborzati morfológiából adódó szerencsés helyzetet, hogy a Sétatér jelenlegi szintje alig van feljebb, mint a Cella Septichora vélt nívója. Ez azért is szerencsés, mert a gyalogosok és turisták szempontjából ez a legforgalmasabb útvonal.

A koncepció elsődleges szempontja, hogy a látogató az építménybe érve az ókeresztény nekropoliszban érezhesse magát. Így indokoltnak éreztük a már látogatható sírkamrák (Korsós, Péter-Pál), a Baptisztérium és az újonnan feltárandó emlékek földalatti összekapcsolását. Fontosnak tartottuk még, hogy a látogató számára a föld alatt is egyértelművé váljon, hogy az egykori térszínt áll. Így alakult ki a Cella Septichora feletti, a térszínt is lényegesen meghatározó, attraktív üvegszerkezet.

2. ábra. A Cella Septichora

A bejárat épület megfogalmazásánál visszafogott ám erős szimbolikájú, szoborszerű építmény koncepciója alakult ki. A sétatér felől hangsúlyosabb bejárat tömeg fokozatosan az emelkedő terepbe simul. A homlokzaton megjelenő hatalmas kapuszerkezet, méreteinél fogva igyekszik a mögötte feltáru-
ló emlékek jelentőségét reprezentálni. A hosszú bejárat folyosó, szívó hatást kelt, a földemen kiképzett hasíték is erre igyekszik ráerősíteni. A külső megjelenésnél is fontos volt az ókeresztény szimbólumok alkalmazása, így jött létre a bejárat épület tetején és déli homlokzatán megjelenő vízfelület, vízesés.

A Cella Septichora terének kialakításánál fontos szempont volt, hogy ne csak, mint védőépület működhesen, hanem egyéb rendezvények, események (előadások, kisebb konferenciák, akár esküvők)

megrendezésére is alkalmas legyen. A tér északi oldalán a terepadottságokból adódóan kialakuló galériaszint további lehetőséget ad a tér használhatóságára. Az eredeti terepviszonyokból következően erről a szintről sétálhatunk át a Dóm tér alatt elhelyezkedő Sírkamrák terébe.

A plébánia alatti térben a középkori fal miatt mégis bekerült egy acél szerkezetű födém, taposórács járófelülettel, ami a felső szintről is láttatni engedi a térbeli helyzetet, ezzel is segítve az érthetőséget. A födém amúgy is a Korsós sírkamra eredeti lejáratainak szintjére került, megkönnyítve ezzel a már meglevő szerkezetek, lépcsők további használhatóságát. A Cella Septichora galéria szintjéről a Plébánia terének galériájára érkezünk, innen érhetjük el a Sírkamrák terébe vezető folyosót.

A Sírkamrák tere, az egykori Möller-folyosó alatt fekvő tér megkutatása után egyértelművé vált, hogy érdemes ezt a teret is bemutatni a nagyközönség számára. A már ismert III. számú sírkamra és a római kori sír mellett újonnan előkerült a XIX. számú és a XX. számú új sírkamra illetve két középkori falszakasz. Az így kialakult tér szervesen kapcsolódik be a Péter-Pál sírkamra és a Baptisztérium védőépület egységébe, felhasználva annak meglevő adottságait, vagyis a már kialakult didaktikailag helyes, szintekhez igazodó, jól átlátható, bejárható rendszert. A meglevő csigalépcsőn kívül a mozgássérültek és idősek számára egy lift készült, ami számukra is lehetővé teszi a múzeum teljes bejárását.

Az építészeti koncepció fontos része volt, hogy ebben a térben a látogató úgy érezze, hogy ő maga fedezi fel a sírkamrákat. Az egykori térszínen, a romok között sétálhat, majd a legfelső szintre érve a függesztett hídrendszerről tekinthet vissza a sírépítményekre.

5. Az egyedülálló helyszín bemutatása

A világörökségi rangot kapott, építészeti, régészeti, művészettörténeti szempontból egyedülálló helyszín bemutatása, bejárhatósága fokozza a térélményt, az üvegszerkezeten át bejutó napfény segít a megértésben. Az építészeti kialakítás kellő alázattal fordul a világörökségi helyszín felé.

A pécsi világörökségi helyszínek rekonstrukcióját a Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Karának DLA Mesteriskolája valamint a Bachman és Bachmann Építésziroda tervezte és menedzselte.

Irodalom

[1] A pécsi világörökség, *Örökségi Füzetek*, Pécs/Sopianae Örökség Közhasznú Társaság: Pécs, 2004.

[2] *Cella Septichora, Pécs Sopiana*, Pécs/Sopianae Örökség Közhasznú Társaság, Pécs, 2005.

Molnár Tamás, okleveles építész, DLA hallgató

Munkahely: Pécsi Tudományegyetem, Pollack Mihály Műszaki Kar

Tervezési és Építészeti Ismeretek Tanszék

Cím: H-7624, Magyarország, Pécs, Rókus utca 2/B.

Telefon / Fax: +36-30-758-3948 / +36-72-515-583

E-mail: moto354@freemail.hu